

8. *Адміністративне право України. Академічний курс: підручник: У двох томах: Том 1. Загальна частина / Ред. колегія: В.Б. Авер'янов (голова). – К.: Юридична думка, 2004. – 584 с.*
9. *Стеценко С.Г. Адміністративне право України: Навчальний посібник. – К.: Атіка, 2007. – 624 с.*
10. *Зелена О.В. Сутність юридичної відповідальності та роль правоохоронних органів у її забезпеченні. – дисертація ...к.ю.н. за спеціальністю 12.00.01 – Київ, 2007. – 216 с.*
11. *Скакун О.Ф. Теорія держави і права: Підручник / Пер. з рос. – Харків: Консум, 2001. – 656 с.*
12. *Адміністративне право: Навч. пос. / О.І. Остапенко, З. Р. Кісіль, М.В. Ковалів, Р.В. Кісіль. – К.: Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність», 2008. – 536 с.*
13. *Дмитриев Ю.А., Полянский И.А., Трофимов Е.В. Административное право Российской Федерации: Учебник для юридических вузов. – М.: Гарант, 2008. – 714 с.*
14. *Колпаков В.К. Адміністративна відповідальність (адміністративно-деліктне право): навч. посіб. / В.К.Колпаков. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 256 с.*
15. *Дрозд Ю.В. Шляхи нормативного врегулювання законодавства про адміністративну відповідальність юридичних осіб // Митна справа. – 2011. – №4. – с.100-104.*

УДК 342.9

У.А. Мірінович
Львівський університет бізнесу та права

ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ СУДОВОЇ ВЛАДИ

В статті проаналізовано теоретичні положення та погляди науковців щодо розуміння поняття і сутності судової влади. Охарактеризовано основні ознаки судової влади та визначено її поняття.

Ключові слова: *судова влада, незалежність судової влади, єдність судової влади, судовий контроль.*

В статье проанализированы теоретические положения и взгляды ученых относительно понимания понятия и сущности судебной власти. Охарактеризованы основные признаки судебной власти и определены ее понятия.

Ключевые слова: *судебная власть, независимость судебной власти, единство судебной власти, судебный контроль.*

The academic article analyzes the theoretical principles and views of scientists to understand the concept and nature of the judiciary. The basic features of the judiciary and defined its concept.

Key words: *the judiciary, judicial independence, the unity of the judiciary, judicial review.*

Постановка проблеми. Судова влада є однією з трьох гілок влади будь-якої сучасної демократичної держави. Вперше поняття "судова влада" появилось у Декларації про державний суверенітет України, у розділі третьому якої передбачалось, що "державна влада в Республіці здійснюється за принципом її розподілу на законодавчу, виконавчу та судову" [1, с.4]. Задекларувавши основи організації публічної влади та державного устрою, перед країною було поставлено одне з першочергових завдань – побудова самостійної судової влади. В подальшому вищезазначений документ послужив основою для Конституції України, ст.6 котрої також вказує: «Державна влада в Україні здійснюється на основі принципу розподілу законодавчої, виконавчої і судової влад» [2]. Судова влада, як і інші гілки державної влади, здійснює свої повноваження у встановлених Конституцією межах і відповідно до законів України.

В наш час законодавцем не визначено поняття судової влади, а висвітлено лише форми її реалізації. Відсутність цього визначення в законодавстві призводить до багатоманітності поглядів на поняття «судової влади» в правовій літературі.

Стан дослідження. Питання пов'язані з поняттям та сутністю судової влади в юридичній науці вже розглядали наступні науковці: О. Абросимова, А. Бондар, М. Бондар, В. Городовенко, Ю. Грошовий, М. Гумба, В.Маляренко, І. Марочкін, І. Назаров, В. Нор, І. Петрухін, П. Рабінович, Н. Сібільова, В. Скомороха, В. Стефанюк, Ю. Тодика, І. Факас, М. Цвік, Н. Чепурнова, В. Чіркін, В. Шаповал, В. Шевцов, П. Шевчук та інші. Проте не дивлячись на таку високу зацікавленість з боку науковців багато питань пов'язаних з поняттям та ознаками судової влади залишаються дискусійними.

Виклад основних положень. В науково-практичному коментарі до Закону України «Про судоустрій та статус суддів» зазначається, що судова влада — це специфічна гілка єдиної державної влади, яка має власну виключну

компетенцію щодо розгляду юридично значущих справ, що мають правові наслідки, і реалізується виключно конституційними органами (судами) в межах закону та спеціальних (судових) процедур [3, с.34].

Професор В.Нор підрумує думку І. Петрухіна і зазначає, що судова влада – це самостійна й незалежна гілка державної влади, яка створюється для вирішення на основі закону і ним визначених соціальних конфліктів, що виникають між державою і громадянами, між громадянами, юридичними особами, а також для здійснення контролю за відповідністю законів Конституції, для захисту прав громадян у їх стосунках з органами виконавчої влади та їх службовими особами, для контролю за дотриманням прав і свобод громадян під час розслідування злочинів та проведення правоохоронними органами оперативно-розшукової діяльності, а також для встановлення найбільш важливих юридичних фактів і станів [4, с.9; 5, с.41]. Майже аналогічної точки зору дотримуються М. Руденко, Г. Рибалко [6, с.32], проте за їхнім визначенням судова влада створена лише для встановлення юридичних фактів, що є не зовсім правильним, так як науковці забули про юридичні стани.

В сучасній юридичній науці не всі науковці визначають судову владу як окрему гілку державної влади. Так, на думку В. Маляренка судовою владою є діяльність усієї судової системи, яка здійснюється завдяки засобам, які притаманні лише їй та закріплені на законодавчому рівні, які забезпечують вплив на процеси, які відбуваються в суспільстві та на поведінку людини [7, с.8]. О. Волкова вважає, що під судовою владою слід розуміти систему незалежних судів, які в порядку, визначеному законом, здійснюють правосуддя [8, с.20]. В. Бринцев зазначає, що судова влада – одна з головних, самостійних функцій державної влади, яка реалізується через діяльність створеної на основі конституції системи судів і органів організаційного (кадрового та допоміжного) забезпечення, покликаних шляхом виконання функцій, покладених на кожний із цих органів, забезпечити дотримання (захист) прав і законних інтересів людини і громадянина, юридичних осіб, суспільства та держави; усунення наслідків правопорушень (злочинів), покарання винних, захист потерпілих; вирішення соціальних конфліктів і правових спорів на підставі загальнообов'язкового характеру судових постанов [9, с.50]. Звісно це визначення видається досить вичерпним, проте є досить громіздким.

Для того, щоб дати оптимальне визначення поняття «судової влади», слід проаналізувати ознаки судової влади. Судова влада, будучи самостійною і незалежною гілкою державної влади, володіє цілим рядом ознак, що розкривають її суть, дозволяють відмежувати її від інших гілок державної влади. До цих ознак судової влади слід віднести:

1) Державний характер судової влади. Державний характер судової влади впливає зі ст.6 Конституції України відповідно до якої судова влада є однією з трьох гілок державної влади. Судова влада, як і інші гілки державної влади, здійснює свої повноваження у встановлених Конституцією межах і відповідно до законів України.

2) Незалежність, самостійність та відокремленість судової влади. Н. Юзікова зазначає, що незалежність судової влади – це принцип ефективної діяльності суду, що вільний від будь-якого зовнішнього чи внутрішнього впливу з боку органів законодавчої та виконавчої влади, фізичних та юридичних осіб. Незалежність судової влади обумовлюється конституційним розподілом влади. Судова влада виконує притаманні їй функції правосуддя та контролю незалежно від інших гілок влади, не підпорядковуючись їм [10, с.32].

Принцип незалежності суддів спрямований не тільки на убезпечення суддів від протизаконного впливу органів і осіб. Він покликаний підняти самостійність та відповідальність суддів при вирішенні будь-якого правового питання. Це означає, що суд кожного разу сам зобов'язаний встановити всі обставини справи, самостійно підібрати норму закону і зробити з неї правові висновки. Суд не пов'язаний висновками, що зроблені іншими органами за обставинами справи. Достовірність фактів, встановлених органами управління, ретельно перевіряється у судовому засіданні [11, с.26].

Самостійність означає відсутність будь-якого підпорядкування судів та потреби затверджувати їх рішення. Суди займають особливе становище в державному механізмі, що обумовлено особливостями виконуваних їм функцій, специфікою умов і порядку їх діяльності. Вони не входять до будь-якої іншої системи державних органів.

Відокремленість судової влади впливає з її незалежності і самостійності. Це означає, що суди утворюють досить автономну систему, що включає не тільки суди (у вузькому сенсі слова), але й інші підрозділи, що забезпечують їх життєдіяльність [12, с.18]. Звісно, говорячи про судову владу від інших органів державної влади, не маємо на увазі абсолютну “герметичність” судової влади. Адже відомо, що забезпечення діяльності судів здійснюють органи державної влади, які належать не лише до судової, а й до законодавчої та виконавчої влади. Зокрема, з боку законодавчої влади здійснюється визначення судової системи, компетенції органів, які її утворюють, статусу суддів, розмірів фінансування судової системи з державного бюджету, формування суддівського корпусу.

3) Виключність судової влади. Виключність судової влади – означає, що жоден орган державної влади окрім суду не може вирішувати усі правові суперечки та приймати рішення, здійснюючи правосуддя. Держава доручає тільки судам приймати рішення з конкретних цивільних, господарських, кримінальних та адміністративних справ, що підкреслює виключність судових рішень. Тільки органи судової влади можуть застосовувати державні примусові заходи, такі як визнання особи винною, призначення покарання.

4) Єдність судової влади. Судова влада в Україні належить судам, що становлять єдину судову систему. Єдність судової влади забезпечується сукупністю нормативно-правових актів, що регулюють питання судоустрою та судочинства, мають єдиний механізм дії на усій території України.

Єдність насамперед проявляється у функціях судової влади – правосудді і контролі – і забезпечується єдиними засадами організації та діяльності судів; єдиним статусом суддів; обов'язковістю правил судочинства, визначених законом для всіх суддів; забезпеченням Верховним Судом України однакового застосування законів судами загальної юрисдикції; обов'язковістю виконання на території України судових рішень; єдиним порядком організаційного забезпечення діяльності судів тощо [13, с.31-32].

5) Судова влада здійснюється на основі і у відповідності з вимогами процесуального закону та на основі певних принципів. Саме процесуальний закон детально регламентує процедуру розгляду справ у суді, гарантуючи дотримання прав і законних інтересів всіх учасників судового розгляду, недопущення порушень закону і суб'єктивізму. Порушення процесуальних норм є підставою відміни рішень суду.

Судова влада здійснюється на основі певних принципів, встановлених нормами міжнародного та внутрішнього права. Ці принципи визначають побудову правосуддя і судочинства в цілому, обумовлюють його віднесення до певного історичного типу (формі), наприклад такі моделі кримінального процесу як інквізиційний і змагальний засновані на різних системах принципів.

6) Судовій владі належить функція контролю [14, с.21]. Судова влада має право на здійснення контролю за відповідністю законів Конституції, для захисту прав громадян у їх стосунках з органами виконавчої влади та їх службовими особами, а також для контролю за дотриманням прав і свобод громадян під час розслідування злочинів та проведення правоохоронними органами оперативно-розшукової діяльності.

7) Виконання вимог суду і виконання його рішень забезпечується силою держави. У разі потреби відповідні органи і посадові особи можуть застосувати відповідні заходи для реалізації рішень і вимог суду. У державному механізмі функціонують спеціальні органи і посадові особи, до обов'язків яких входить виконання судових рішень; державні виконавці (по вироках і рішенням судів у частині майнових стягнень), кримінально-виконавчі інспекції управлінь Державного департаменту України з питань виконання покарань (при звільненні особи від відбування покарання з іспитовим терміном, по вироках, що передбачають міру покарання у вигляді позбавлення волі на певний строк, обмеження волі, виправних робіт без позбавлення волі тощо), органи міліції (при здійсненні приводу, доставлення в суд підсудних, які знаходяться під вартою), адміністрація державних органів і установ (при витребуванні документів, виклику експертів, проведенні ревізій і т.д.), адміністрації підприємств, установ, організацій (при призначенні покарання у виді виправних робіт, громадських робіт) тощо [15, с.34].

Висновок. Таким чином, враховуючи вищезазначені ознаки, під судовою владою слід розуміти специфічну гілку державної влади, що має виключну компетенцію щодо розгляду юридично значущих справ та здійснення судового контролю і яка здійснюється незалежними та самостійними судами відповідно до нормативно-визначених принципів.

Література:

1. Конституція України (із змінами і доп.). – К.: Атіка, 2012. – 64 с.
2. Декларація про державний суверенітет України, прийнята Верховною Радою УРСР 16 липня 1990 р. // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1990. – № 31. – Ст. 429.
3. Телітко В.Е. Закон України «Про судоустрій і статус суддів». Науково-практичний коментар. / За ред. Молдована В. В. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 528 с.
4. Нор В.Т. Судова влада в Україні та гарантії її незалежності // Конституційні аспекти судової реформи в Україні: Матеріали науково-практичної конференції. 24-25 березня 2011 р. – Львів: ФОП Кундельський Г.Л., 2011. – 232 с. – с.8-12.
5. Петрухин И.Л. Судебная власть. – М.: Проспект, 2003. – 720 с.
6. Руденко М.В., Рибалко Г.С. Судова влада та правоохоронні органи України: Підручник для студ. вищих юрид. навч. закладів. – Х.: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2007. – 285 с.
7. Коментар до Закону України «Про судоустрій України» / За заг. ред. В.Т. Маляренка. – К.: Юрінком Інтер, 2003. – 464 с.
8. Волков О.Ф. Конституційні основи судової влади в Україні // Конституційні аспекти судової реформи в Україні: Матеріали науково-практичної конференції. 24-25 березня 2011 р. – Львів: ФОП Кундельський Г.Л., 2011. – 232 с. – с.20-23.
9. Бринцев В. Д. Стандарти правової держави: втілення у національну модель організаційного забезпечення судової влади : монографія / В. Д. Бринцев. – Х.: Право, 2010. – 464 с.
10. Юзікова Н.С. Судові та правоохоронні органи України: Навч. пос. – Вид. четверте, перероб. і допов. – К.: Істина, 2006. – 320 с.
11. Телітко В. Е. Закон України «Про судоустрій і статус суддів». Науково-практичний коментар. / За ред. Молдована В. В. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 528 с.
12. Поляков М.П., Федулов А.В. Правоохранительные органы Российской Федерации: Пособие для сдачи экзамена. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Юрайт-Издат, 2005. – 187 с.
13. Юзікова Н.С. Судові та правоохоронні органи України: Навч. пос. – Вид. четверте, перероб. і допов. – К.: Істина, 2006. – 320 с.

14. Нечипорук С.В. Конституційні засади організації та функціонування судової влади в Україні (питання теорії і практики). – Дисертація на здобуття к.ю.н. за спеціальністю 12.00.02 – Київ, 2011. – 225 с.

15. Руденко М.В., Рибалко Г.С. Судова влада та правоохоронні органи України: Підручник для студ. вищих юрид. навч. закладів. – Х., ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2007. – 285 с.

УДК 342.9

Н.М. Шульгач

Львівський університет бізнесу та права

ПОНЯТТЯ ТА ЗМІСТ ПРАВОВОГО СТАТУСУ СУДДІ

Стаття присвячена дослідженню правового статусу суддів на теоретичному рівні. На основі аналізу поглядів науковців щодо поняття і змісту правового статусу суддів дано власне визначення цього поняття.

Ключові слова: *правовий статус, суддя, елементи правового статусу, права та обов'язки судді.*

Статья посвящена исследованию правового статуса судей на теоретическом уровне. На основе анализа взглядов ученых относительно понятия и содержания правового статуса судей дано собственное определение этого понятия.

Ключевые слова: *правовой статус, судья, элементы правового статуса, права и обязанности судьи.*

Article is devoted to research the legal status of judges at the theoretical level. On the basis of the views of scholars on the concept and content of the legal status of judges given their own definition.

Key words: *legal status, the judge, the elements of legal status, rights and duties of a judge.*

Постановка проблеми. Одне з основних завдань сучасної судово-правової реформи є реалізація демократичних ідей правосуддя, вироблених світовою практикою й наукою. У цьому зв'язку особливого значення набуває розробка концептуальних основ статусу суддів України, який відповідатиме міжнародним стандартам, оскільки виключно останні є носіями судової влади в державі.

Особливо ці питання актуалізуються сьогодні, в період прийняття та оновлення судового та процесуального законодавства України. Тому саме зараз так необхідний принципово новий підхід до визначення поняття, структури і змісту правового статусу судді.

Актуальність теми зумовлена і тим, що сучасна судова система України характеризується певною роз'єднаністю, наявністю диспропорцій у навантаженні на суддів судів різних ланок і рівнів, проблемами у формуванні суддівського корпусу, некомпетентністю суддів (про що свідчать численні скасовані рішення).

Стан дослідження. Певний внесок у розробку цієї проблеми зробили такі вчені, як В. Бринцев, Т. Варфоломеєва, В. Висоцький, В. Гринюк, В. Маляренко, І. Марочкін, В. Молдован, Л. Москвич, І. Назаров, С. Подкопась, В. Попелюшко, С. Прилуцький, В. Селіванов, С. Слінько, М. Хавронюк, В. Шишкін та інші. Проте, незважаючи на те, що окремі проблеми правового статусу суддів, в різні часові періоди були предметом вивчення ряду вчених, єдиної думки щодо поняття та змісту правового статусу судді немає.

Виклад основних положень. Відповідно до ст.51 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» судді в Україні мають єдиний статус незалежно від місця суду в системі судів загальної юрисдикції чи адміністративної посади, яку суддя обіймає в суді. Саме поняття «правовий статус судді» в законодавстві України відсутнє.

Етимологічно слово «статус» тотожне поняттю «становище» («стан») та тлумачиться як становище громадян, державних і громадських органів, міжнародних організацій тощо [1, с.1387]. При цьому статус суб'єкта є насамперед певною сукупністю визначених правовими установленнями його соціальних можливостей, обсяг і характер яких залежить від тієї ролі, соціальної функції, що виконується ним у суспільстві.

Сутність поняття «статус» для всіх суб'єктів тотожна і виражає те, що властиво цілій низці чи роду явищ, а саме – міру свободи, певну можливість поведінки конкретного суб'єкта або соціальної групи. Тобто «статус» передбачає соціально-типові аспекти поведінки. У разі коли йдеться не про загальне соціальне становище судді в суспільстві, а про правове чи юридичне його визначення, то такий статус судді називається правовим.

Загалом категорія «правовий статус» – відносно нова в науці. Раніше, до 60-х років ХХ-го століття, вона зазвичай ототожнювалася із правоздатністю і не розглядалася в якості самостійної. Адже обидві ці якості виникають і діють у суб'єкта одночасно, обидві однаковою мірою невідчужувані. У цьому їх схожість, що слугувала основою для їх ототожнення. Лише в наступний період, з розвитком юридичної думки, у 70-80-